Το τέλος στην Ευρώ πη

Στις 16 Γενάρη του 1945, έσβησε η γερμανική αντεπίθεση στις Αρδέννες. Οι συμμαχικές δυνάμεις στην Δύση ανασυντάσσονταν, ενώ στην Ανατολή οι Σοβιετικοί συνέχιζαν την προέλασή τους. Στις 23 Φλεβάρη του 1945, ένας νέος εμπόλεμος ήρθε να προστεθεί στη μεριά των συμμάχων. Η Τουρκία που ως εκείνη την ώρα είχε τηρήσει την «ύποπτη ουδετερότητα», όπως ονομάστηκε, βρήκε την πιο κατάλληλη στιγμή να κηρύξει τον πόλεμο στην Γερμανία. Ευτυχώς για την Ελλάδα, δεν πρόλαβε και κατά της Ιταλίας κι έτσι παρέμειναν αλώβητες οι ελληνικές ελπίδες για την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου.

Στις 21 του Απρίλη, οι Σοβιετικοί έβλεπαν μπροστά τους την γερμανική πρωτεύουσα. Στις 22, άρχισαν οι οδομαχίες. Στις 2 του Μάη, το Βερολίνο είχε καταληφθεί. Ο Χίτλερ αυτοκτόνησε μαζί με την ολίγων ωρών σύζυγό του, Εύα Μπράουν (30 του Απρίλη). Ο διάδοχός του, ναύαρχος Καρλ Ντένιτς, έδωσε την έγκρισή του κι ένας στρατηγός υπέγραψε την άνευ όρων παράδοση των γερμανικών δυνάμεων, που βρίσκονταν στις Βόρεια Γερμανία, Ολλανδία, Δανία και Νορβηγία (5 Μάη του 1945). Δυο μέρες αργότερα, η τελετή επαναλήφθηκε για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Για λογαριασμό της Γερμανίας, υπέγραψε ο στρατάρχης Γουλιέλμος Κάιτελ, αρχηγός του γερμανικού επιτελείου.

Στις 5 Μάη του 1945 όμως, την ώρα που οι Γερμανοί παραδίδονταν, ένα αμερικανικό τανκ κατέβαινε πλάι στον Δούναβη, κοντά στην πόλη Λιντζ της Αυστρίας. Κάποιος απ' το πλήρωμα διέκρινε στο βάθος κάτι σαν άθλιο στρατόπεδο. Το τανκ στράφηκε κατά κει. Σε λίγο, βρισκόταν μπροστά στο στρατόπεδο του Μαουτχάουζεν.

Οι πρώτοι θάλαμοι αερίων ομαδικής εξόντωσης στήθηκαν στο Άουσβιτς της Πολωνίας, στον ποταμό Σόλα. Στα κρεματόριά του βρήκαν το θάνατο 4.000.000 άνθρωποι, Εβραίοι και Ρώσοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία. Η λέξη Νταχάου έγινε το συνώνυμο της απανθρωπιάς: Ήταν στρατόπεδο εξόντωσης και χειρουργικών πειραμάτων πάνω σε ανθρώπους, στην Βαυαρία. Το Ράβενσπρις, κοντά στο Πότσδαμ, εξειδικευόταν στην εξόντωση γυναικών. Στο Μπούχενβαλντ, βορειοανατολικά της Βαϊμάρης, γλίτωσαν 32.000 καθώς η άτακτη φυγή των ναζί άφησε μισοτελειωμένη τη διαδικασία. Στο Μπέργκεν Μπέλσεν, κοντά στον ποταμό Τσέλεστο στο Ανόβερο, οι ομαδικοί λάκκοι έχασκαν με χιλιάδες ασκέπαστα πτώματα να περιμένουν λίγο χώμα για ταφή.

Κινήσεις στο σκοτάδι

Πάνω στα ερείπια της Ευρώπης, οι άνθρωποι προσπαθούσαν να επιζήσουν. Η πείνα, η ανεργία και το αβέβαιο μέλλον ωθούσαν τα πλήθη σε απεργίες και διαδηλώσεις, ενώ οι ηγέτες ανταγωνίζονταν για την διανομή της Γης. Στην κατεστραμμένη Αυστρία, ο γέρος σοσιαλδημοκράτης πρωθυπουργός, Καρλ Ρένερ, κατάφερνε να κινηθεί αξιοπρεπώς μέσα από τις συμπληγάδες της τετραπλής κατοχής «α λα γερμανικά». Οι μεγάλοι έμοιαζαν να τον έχουν ξεχάσει. Κάτω από τη σοβιετική ομπρέλα, η Πολωνία έδειχνε να «μετατοπίζεται στον χάρτη», καθώς προσαρτούσε γερμανικά εδάφη στα δυτικά και παραχωρούσε δικά της στη Σοβιετική Ένωση, ανατολικά. Στην Τσεχοσλοβακία, ο σοβιετόφιλος πρωθυπουργός, Έντουαρντ Μπένες, διατηρούσε την χώρα σε καλή κατάσταση, παρ' όλο που οι μηχανές των άθικτων από τον πόλεμο εργοστασίων δεν είχαν ακόμα πάρει μπρος. Ζαλισμένη από την αλλαγή, η Ουγγαρία βάδιζε στον δρόμο για τις εκλογές.

Στα Βαλκάνια, ο 24χρονος βασιλιάς Μιχαήλ αναγκαζόταν να αντικαταστήσει τον πρωθυπουργό του, στρατηγό Ραντέσκου, που είχε διαδεχτεί τον Αντονέσκου στη Ρουμανία. Νέος ορίστηκε ο Πέτρος Γκρόζα (27 Φλεβάρη του 1945), με την έγκριση των Σοβιετικών. Ο Ραντέσκου φυγαδεύτηκε από τους Βρετανούς, ενώ ο ρουμανικός στρατός πολεμούσε ήδη κατά των πρώην συμμάχων, Γερμανών. Στην γειτονική Βουλγαρία, οι τρεις αντιβασιλιάδες, 22 υπουργοί, 68 «βουλευτές» και οκτώ σύμβουλοι του μακαρίτη βασιλιά, Βόρι, εκτελέστηκαν (2 Φλεβάρη του 1945). Θα ακολουθούσαν ακόμα τρεις χιλιάδες δοσίλογοι. Στην κυβέρνηση του «Πατριωτικού Μετώπου», πρωθυπουργός ήταν ο κομμουνιστής επαναστάτης Κίμον Γκεργκίεφ, ενώ συμμετείχαν ο εκπρόσωπος των σοσιαλιστών, Σταϊνόφ, κι ο εκπρόσωπος του άλλοτε πανίσχυρου Αγροτικού κόμματος, Πετκόφ.

Σοβιετικοί και Βρετανοί είχαν από το 1944 συμφωνήσει ότι θα μοιράζονταν την επιρροή τους στην Γιουγκοσλαβία. Δεν είχαν, όμως, λογαριάσει τον Τίτο. Ενώ ο βασιλιάς παρέμενε ακόμα εξόριστος στην Αγγλία, ο Τίτο σχημάτιζε κυβέρνηση στις 7 Μάρτη του 1945. Στη διάσκεψη του Πότσδαμ, ο Στάλιν δικαιολογιόταν στον Τσόρτσιλ ότι δεν μπορούσε «να τον κάνει ό,τι θέλει». Θα περνούσαν χρόνια, ώσπου ο Τσόρτσιλ να πιστέψει ότι του έλεγε την αλήθεια.

Τα Δεκεμβριανά και η συμφωνία της Βάρκιζας

Μέσα σε ατμόσφαιρα αισιοδοξίας και ελπίδας για την απελευθέρωση που ερχόταν, στις 2 Σεπτέμβρη του 1944, η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση του πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου ανασχηματίστηκε στο Κάιρο, προκειμένου να δεχτεί στους κόλπους της υπουργούς από τη μαχόμενη Ελλάδα: Εκπροσώπους της ΠΕΕΑ (Πανελλήνιας Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης), του ΕΑΜ και του ΚΚΕ. Σαράντα μέρες αργότερα, στις 12 Οκτώβρη του 1944, ο τελευταίος Γερμανός στρατιώτης κατέβαζε τη σβάστικα από την Ακρόπολη της Αθήνας κι αποχώρησε βιαστικά, ενώ εκατοντάδες χιλιάδες λαού ξεχύνονταν στους δρόμους της πρωτεύουσας μεθώντας με το κρασί της ελευθερίας. Την ίδια μέρα, τμήματα του ΕΛΑΣ προωθήθηκαν διακριτικά στα νευραλγικά σημεία της Αθήνας, αποφεύγοντας (ύστερα από κυβερνητική σύσταση) τους εντυπωσιακούς σχηματισμούς και τις παρελάσεις.

Ο αγγλικός στρατός του στρατηγού Σκόμπι μπήκε στην πρωτεύουσα στις 14 του μήνα. Στις 18, έφτασε από το Κάιρο και η κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου, ενώ στον Γεώργιο Β' έγινε σύσταση να περιμένει. Η κυβέρνηση εθνικής ενότητας εγκαταστάθηκε στο ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετανία» κι έπειτα, σύσσωμη και συνοδευόμενη από τον Σκόμπι και τους επιτελείς του, ανηφόρησε στην Ακρόπολη. Η έπαρση της ελληνικής σημαίας πραγματοποιήθηκε μέσα σε ατμόσφαιρα συγκίνησης. Μετά, όλοι μαζί επέστρεψαν στο ξενοδοχείο, ενώ πλήθη λαού συνωστίζονταν στην πλατεία. Ο Γεώργιος Παπανδρέου βγήκε στο μπαλκόνι. Προσπάθησε να εκφωνήσει λόγο για τις κυβερνητικές επιλογές αλλά τα πλήθη τον διέκοπταν με συνθήματα, ανάμεσα στα οποία ξεχώριζε έντονα το «λαοκρατία και όχι βασιλιά». Ο Παπανδρέου δε δίστασε:

«Πιστεύομεν και εις την λαοκρατίαν», είπε ακροβατώντας.

Πέντε ημέρες αργότερα, στις 23 του μήνα, η κυβέρνηση ανασχηματίστηκε, χωρίς να αλλάξουν οι συσχετισμοί. Ταυτόχρονα, ο πρωθυπουργός ανάγγειλε την πρόθεσή του να προχωρήσει στον αφοπλισμό των ανταρτών και στον επανεξοπλισμό του κράτους. Οι διαβουλεύσεις κράτησαν βδομάδες, καθώς οι εκπρόσωποι της Αριστεράς υποπτεύονταν όχι άδικα ότι στην πραγματικότητα μεθοδευόταν η αδρανοποίηση του ΕΛΑΣ. Η τελική συμφωνία περιλάμβανε τον αφοπλισμό όλων των ανταρτών και την έναρξη των δικών για τους δοσίλογους και όσους συνεργάστηκαν με τους κατακτητές. Προσδιορίστηκαν για τις 4 του Δεκέμβρη.

Στις 2 του Δεκέμβρη, οι προερχόμενοι από το ΕΑΜ υπουργοί κατάγγειλαν προσπάθεια μονομερούς αφοπλισμού του ΕΛΑΣ και ζήτησαν την ταυτόχρονη διάλυση των «πραιτοριανών του βασιλιά», δηλαδή της ταξιαρχίας Ρίμινι και του Ιερού Λόχου. Ο Παπανδρέου αρνήθηκε προβάλλοντας το επιχείρημα ότι τα δύο σώματα αποτελούσαν μέρος του ελληνικού στρατού. Οι προερχόμενοι από το ΕΑΜ υπουργοί παραιτήθηκαν, δηλώνοντας ότι οι συμφωνίες δεν ισχύουν. Την ίδια μέρα, τα μέλη της (κομμουνιστικής) πολιτοφυλακής αρνήθηκαν να παραδώσουν στη νεοσύστατη Εθνοφυλακή. Ο Παπανδρέου πρότεινε να παραιτηθεί, ώστε να σχηματιστεί νέα κυβέρνηση. Συνάντησε την πείσμονα αντίδραση των Άγγλων. Οι στόχοι της αγγλικής διπλωματίας γίνονταν πια ξεκάθαροι, καθώς πρώτο μέλημα των Άγγλων αποδεικνυόταν ότι ήταν η απομόνωση του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ. Μέσα στη μέρα, το γενικό στρατηγείο του ΕΛΑΣ ανασυγκροτήθηκε με τους αξιωματικούς του που αποχώρησαν από το επιτελείο του Σκόμπι.

Την επομένη, 3 του Δεκέμβρη, μια διαδήλωση στην πλατεία Συντάγματος ξεκίνησε με πρωτοβουλία του ΕΛΑΣ, ειρηνική, άοπλη και εξαιρετικά εντυπωσιακή. Οι χιλιάδες συγκεντρωμένοι απαιτούσαν αφοπλισμό των Ριμινιτών και των Ιερολοχιτών, παράλληλα με τον αφοπλισμό του ΕΛΑΣ και της πολιτοφυλακής. Οι διαδηλωτές απευθύνονταν στην κυβέρνηση, στο ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετανία», απέναντι από το κτίριο της αστυνομικής διεύθυνσης που βρισκόταν στη γωνία Βασιλίσσης Σοφίας και Πανεπιστημίου.

Ξαφνικά κι εντελώς αναίτια, από τη στέγη της αστυνομίας κι από τα προπύλαια των Παλαιών Ανακτόρων, άρχισαν να πέφτουν πυκνοί πυροβολισμοί ενάντια στο άοπλο πλήθος. Στον πανικό που ακολούθησε, κάποιοι ξέφυγαν προς την οδό Πανεπιστημίου. Νέοι πυροβολισμοί τους υποδέχτηκαν, από τα προπύλαια του πανεπιστημίου. Στη ματωμένη άσφαλτο μετρήθηκαν 28 νεκροί.

Ξεκίνησε η μάχη για τον έλεγχο της πρωτεύουσας, τα Δεκεμβριανά, όπως αποκλήθηκε. Απέναντι στους 13.500 άνδρες του ΕΛΑΣ συμπαρατάχθηκαν οι περίπου 21.000 άνδρες της ταξιαρχίας Ρίμινι, των ταγματασφαλιτών που ανασυγκροτήθηκαν μέσα σε μια νύχτα, της Εθνοφυλακής, της αστυνομίας και χωροφυλακής και της μηχανοκίνητης αγγλικής ταξιαρχίας που ακροβολίστηκε στην Πατησίων.

Με προσωπική εντολή του πρωθυπουργού της Αγγλίας, Ουίστον Τσόρτσιλ, τα τανκς του Σκόμπι άρχισαν κανονιοβολισμούς στην Πατησίων, στις 5 του Δεκέμβρη. Οι μάχες γενικεύτηκαν. Συνεχίστηκαν ολόκληρο τον μήνα με τον ΕΛΑΣ να σημειώνει επιτυχίες που δεν είχαν συνέχεια. Στο τρίτο δεκαήμερο του Δεκέμβρη, όμως, ο ΕΛΑΣ έλεγχε το

μεγαλύτερο τμήμα της πρωτεύουσας. Ανήμερα Χριστούγεννα, ο Τσόρτσιλ έφτασε στην Αθήνα συνοδευόμενος από τον υπουργό του των Εξωτερικών, Άντονι Ίντεν. Την επομένη και ενώ οι μάχες συνεχίζονταν, συγκροτήθηκε σύσκεψη υπό τον Τσόρτσιλ, με συμμετοχή επιτελών του και των πρεσβευτών Βρετανίας, ΗΠΑ, Σοβιετικής Ένωσης και Γαλλίας ως διαιτητών σε μια ανούσια διαπραγμάτευση ανάμεσα στην κυβέρνηση και τους εκπροσώπους του ΕΑΜ. Δεν βρέθηκε κοινός τόπος.

Την επομένη, ο Τσόρτσιλ συναντήθηκε με τον αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό και του πρότεινε να αναλάβει αντιβασιλιάς. Ο Δαμασκηνός δέχτηκε. Στις 29, ο Τσόρτσιλ επέστρεψε στην Αγγλία. Στις 31, με «υπόδειξη του Γεωργίου Β'», ο Δαμασκηνός ορκιζόταν αντιβασιλιάς. Η κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου παραιτήθηκε. Πρωθυπουργός ανέλαβε (3 Γενάρη του 1945) ο Νικόλαος Πλαστήρας, επικεφαλής της «κυβέρνησης κατευνασμού», όπως αποκλήθηκε.

Ο άλλοτε ατρόμητος συνταγματάρχης της Μ. Ασίας (τον αποκαλούσαν «μαύρο καβαλάρη») σχημάτισε την κυβέρνησή του, ενώ στα Τουρκοβούνια, τον Κηφισό και τον Πειραιά οι μάχες μαίνονταν, ανάμεσα στους Άγγλους και στους άνδρες του ΕΛΑΣ. Και η αγγλική αεροπορία βομβάρδιζε ανελέητα χτυπώντας και αμάχους. Η πλάστιγγα έγερνε σε βάρος του ΕΛΑΣ. Στις 12 του Γενάρη, μια συμφωνία ανάμεσα στον Σκόμπι και τον ΕΛΑΣ υποχρέωνε τους Ελασίτες να παραδώσουν την πρωτεύουσα και την Θεσσαλονίκη και να απομακρυνθούν τριάντα χιλιόμετρα από τις δυο πόλεις.

Ο Πλαστήρας βάλθηκε να ειρηνεύσει τη χώρα, παρ' όλες τις πιέσεις των Άγγλων και τις δυσκολίες. Οι συνομιλίες της κυβέρνησής του με την ηγεσία του ΕΑΜ κατέληξαν σε συμφωνία. Στις 12 Φλεβάρη του 1945, υπογράφτηκε η συμφωνία της Βάρκιζας, με κυριότερο όρο τη διάλυση του ΕΛΑΣ.

Ο Άρης Βελουχιώτης υπέγραψε τον αφοπλισμό του ΕΛΑΣ αλλά έστειλε επιστολή στα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ (24 Μάρτη του 1945), με την οποία κατάγγελλε «την αναγκαιότητα της συμφωνίας» στην Βάρκιζα. Ίδρυσε το Μέτωπο Εθνικής Ανεξαρτησίας (ΜΕΑ) και βγήκε στο βουνό. Καταγγέλθηκε και από την κυβέρνηση και από το ΚΚΕ. Περικυκλώθηκε από την Εθνοφυλακή και τμήμα του στρατού σε μια χαράδρα πλάι στον ποταμό Αχελώο, στον νομό Άρτας. Στις 15 Ιουνίου του 1945, αυτοκτόνησε μαζί με τον σύντροφό του, Τζαβέλα. Την ίδια μέρα, ανακοινώθηκε η διαγραφή του από το ΚΚΕ (αποκαταστάθηκε πολιτικά το 1963 και το 2011). Τα πτώματα του Άρη και του Τζαβέλα αποκεφαλίστηκαν και τα κεφάλια τους, αφού περιφέρθηκαν σαν τρόπαια, δεξιά κι αριστερά, κρεμάστηκαν από φανοστάτη στα Τρίκαλα.

Η «κυβέρνηση κατευνασμού» διατηρήθηκε, συνολικά, 94 μέρες. Από τις 8 Απρίλη του 1945 ως τις εκλογές της 31ης Μάρτη του 1946, παρέλασαν άλλες τέσσερις κυβερνήσεις. Στο μεταξύ, είχε επέλθει ο διχασμός. Οι εξτρεμιστές της Δεξιάς οργίαζαν στην ύπαιθρο. Το ΚΚΕ κήρυξε αποχή από τις εκλογές της 31ης του Μάρτη, ενώ η επίθεση στο Λιτόχωρο, στις 30 του ίδιου μήνα, θεωρήθηκε η απαρχή του εμφύλιου πολέμου, που ακολούθησε. Όσο για τον Γεώργιο, ήρθε τέλη του χρόνου, μετά από ένα δημοψήφισμα, αλλά δεν πρόλαβε να χαρεί τον θρόνο του. Πέθανε την Πρωταπριλιά του 1947. Η Ελλάδα απαλλάχτηκε από τους βασιλιάδες ειρηνικά, με το δημοψήφισμα της 8ης Δεκεμβρίου του 1974.

Συμφωνίες κυρίων

Είτε υπήρξε μυστική συμφωνία είτε όχι, στην Κριμαία, στη διάσκεψη της Γιάλτας (4 - 11 Φλεβάρη του 1945), μπήκαν οι βάσεις για τη διανομή της Γης σε σφαίρες επιρροής, για την δημιουργία του ΟΗΕ και για ένα Συμβούλιο Ασφαλείας που θα λειτουργούσε, όποτε δεν έμπαινε βέτο από τους ισχυρούς. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε στο Πότσδαμ, ένα προάστιο κοντά στο Βερολίνο, όταν ο πόλεμος στην Ευρώπη ήταν πια παρελθόν. Οι εκπρόσωποι των τριών κυρίαρχων δυνάμεων που σήκωσαν το βάρος του Παγκόσμιου πολέμου (συνεχιζόταν ακόμα στον Ειρηνικό), συναντήθηκαν εκεί στις 17 Ιουλίου του 1945. Μόνον ο Ιωσήφ Στάλιν της Σοβιετικής Ένωσης ένιωθε και παλιός στα τραπέζια των συνομιλιών και σίγουρος για το προσωπικό του μέλλον. Οι υπόλοιποι συζητητές μειονεκτούσαν: Ο πρόεδρος της νίκης των Ηνωμένων Πολιτειών, Φραγκλίνος Ρούσβελτ, είχε πεθάνει από τις 12 του Απρίλη. Στη θέση του, ερχόταν ο «καινούριος» Χάρι Τρούμαν που αποδείχθηκε σκληρό καρύδι. Κι ο πρωθυπουργός της νίκης, ο Ουίστον Τσόρτσιλ, ήταν ο πιο παλιός του πολέμου αλλά δεν είχε καμιά σιγουριά για το μέλλον του. Στην Αγγλία είχαν γίνει εκλογές από τις 5 του μήνα. Οι κάλπες, όμως, θα άνοιγαν στις 25, οπότε θα έφταναν και οι ψήφοι από τις υπερπόντιες κτήσεις. Έτσι, όταν άρχισε η διάσκεψη, δεν ήξερε αν ήταν ακόμη πρωθυπουργός. Έφερε μαζί του τον εκλογικό του αντίπαλο, Κλέμεντ Άτλι, κι έπραξε σοφά. Στις 25, έμαθε πως δεν ήταν παρά ένας απλός βουλευτής. Ως τότε, όμως, είχε διαμορφώσει όσα ήθελε και είχε μάθει για την ατομική βόμβα

Όταν, στις 3 του Αυγούστου, η διάσκεψη τελείωσε, μια μακροσκελής ανακοίνωση πληροφορούσε την οικουμένη για τις τύχες της όπως τη διαμόρφωσαν οι τρεις στις μεταξύ τους διαπραγματεύσεις: Η Γερμανία χωριζόταν στα τέσσερα (από ένα κομμάτι οι τρεις με την ΕΣΣΔ να παίρνει το πιο μεγάλο, και μια γωνίτσα για τη Γαλλία), που θα αποδεικνυόταν

ουσιαστικά πως είχε κοπεί στα δύο (ως το φθινόπωρο του 1990, οπότε ξανάγινε ενιαία χώρα). Οι πολεμικές επανορθώσεις έμπαιναν σε μια μακρόχρονη διαδικασία που ποτέ δεν έληξε. Οι εγκληματίες πολέμου θα περνούσαν από δίκες που, πέρα από τις αρχικές, αποδείχτηκαν ατελέσφορες καθώς οι ανάγκες του ψυχρού πολέμου θα επιβάλλονταν στην ανάγκη για την απόδοση δικαιοσύνης. Αποφασίστηκε, ακόμη, να μη λεηλατηθούν τα γερμανικά εργοστάσια. Ο Τρούμαν συμφώνησε, μια και είχε ήδη πάρει ό,τι χρειαζόταν.

Πέρα από την τύχη της Γερμανίας, στη διάσκεψη ρυθμίστηκαν τα θέματα των αποικιών, της Αυστρίας, της Πολωνίας, της Ουγγαρίας και της Τσεχοσλοβακίας και διακανονίστηκαν τα στρατιωτικά ζητήματα. Ο κύβος είχε ριχτεί: Η Αυστρία έμενε ουδέτερη στη Δύση. Οι Πολωνία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία, μαζί με την Ανατολική Γερμανία και τις βαλκανικές Ρουμανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία και Αλβανία, περνούσαν στη σφαίρα επιρροής του υπαρκτού σοσιαλισμού. Επτά μήνες αργότερα, ο Τσόρτσιλ ιδιώτης πια (4 Μάρτη του 1946), σε λόγο του στο Φούλτον του Μιζούρι στις ΗΠΑ, με τον Τρούμαν στο ακροατήριό του, θα έδινε τη νέα ορολογία: «Πάνω από την Ευρώπη έπεσε ένα σιδηρούν παραπέτασμα». Ο «ψυχρός πόλεμος» μόλις είχε αρχίσει και η ΕΣΣΔ αποκτούσε δορυφόρους. Αργότερα, στο ανατολικό μπλοκ θα έμπαινε και η Κίνα (22 Γενάρη του 1949). Η Ελλάδα απομονωνόταν στα νότια Βαλκάνια ως η μόνη μη κομμουνιστική χώρα. Είναι αυτό που το ΚΚΕ αγνοούσε.

Όλα τα υπόλοιπα ζητήματα που ο πόλεμος δημιούργησε, έμειναν για να αντιμετωπιστούν από μια νέα διάσκεψη. Και ήταν αυτά τα υπόλοιπα οι χωριστές συνθήκες που κάθε εμπόλεμο κράτος έπρεπε να υπογράψει με καθέναν από τους νικημένους. Το μπαλάκι πέρασε στην διάσκεψη των υπουργών Εξωτερικών όλων των χωρών που θα συνερχόταν στο Παρίσι το 1946.

Το τέλος στην Ιαπωνία

Στον Ειρηνικό ωκεανό, η Ιαπωνία συνέχιζε τον πόλεμο μόνη. Από το Πότσδαμ, ο Τρούμαν της έστειλε τελεσίγραφο να παραδοθεί «άνευ όρων». Στις 29, έφτασε η απάντηση: Η Ιαπωνία «αγνοεί» το τελεσίγραφο. Στη διπλωματική γλώσσα, «αγνοώ» σημαίνει «δεν απορρίπτω αλλά περιμένω καλύτερους όρους». Η ανταπάντηση θα ήταν μια τρομακτική μαζική δολοφονία.

Ξημερώματα 2 Αυγούστου του 1945, η διάσκεψη του Πότσδαμ τελείωσε. Στις 5 του μήνα, ο Τρούμαν έδινε τη διαταγή: «Ρίξτε την ατομική βόμβα». Στις 8.15 το πρωί, 6 Αυγούστου του 1945, η βόμβα έπεφτε στην ιαπωνική πόλη Χιροσίμα: Περισσότεροι από 340.000 άμαχοι ζούσαν εκεί. Η πανηγυρική ανακοίνωση του Χάρι Τρούμαν γνωστοποίησε στην υφήλιο ότι ο άνθρωπος μπήκε στην ατομική εποχή. Και μπήκε θριαμβευτικά: Με έναν πύρινο κυκλώνα που σάρωσε την Χιροσίμα και γκρέμισε τα μισά από τα 60.000 κτίριά της. Με 80.000 πτώματα, την πρώτη στιγμή. Και 14.000 εξαφανισμένους καθώς άνοιξε η γη και τους κατάπιε. Και με άλλους 75.000 που έκαναν συμβόλαιο με τον Χάρο, αφού τραυματίστηκαν τότε και πέθαναν αργότερα. Κι ο θάνατος πλανιόταν για χρόνια με τη ραδιενέργεια να δρα αθέατη και ύπουλη προσθέτοντας κι άλλα θύματα σε άγνωστο αριθμό.

Η Ιαπωνία ζούσε μέσα στην φρίκη και τη σύγχυση. Οι ειδήσεις που έφταναν από τη Χιροσίμα, ήταν ανατριχιαστικές. Ο αυτοκράτορας Χιροχίτο κάλεσε συμβούλιο για τις 8 του μήνα. Το ίδιο βράδυ, ο Ιάπωνας πρεσβευτής στη Μόσχα έπαιρνε μια διακοίνωση: Η Σοβιετική Ένωση κήρυσσε τον πόλεμο κατά της Ιαπωνίας. Ενώ τα σοβιετικά στρατεύματα προέλαυναν στη Μαντζουρία, νέο συμβούλιο ορίστηκε για τις 9 Αυγούστου στο Τόκιο. Τα γεγονότα το πρόλαβαν.

Ξημερώματα, 9 του μήνα, η τελευταία ατομική βόμβα που διέθεταν οι Αμερικανοί, έπεσε στο Ναγκασάκι, πόλη βιομηχανική με 250.000 κατοίκους. Οι λόφοι εμπόδισαν το μανιτάρι του θανάτου ν' απλωθεί. Οι επιτόπου νεκροί «περιορίστηκαν» στους 40.000. Πολλές χιλιάδες πέθαναν τα επόμενα χρόνια. Η πόλη μεταβλήθηκε σε ερείπια. Η αμερικανική προπαγάνδα διέδιδε πως η επόμενη βόμβα προοριζόταν για το Τόκιο. Επόμενη βόμβα δεν υπήρχε αλλά κανένας δεν το ήξερε. Οι φήμες έλεγαν πως η επίθεση θα γινόταν στις 12 του Αυγούστου. Στις 10, η Ιαπωνία γνωστοποίησε την άνευ όρων παράδοση. Υπέγραψε στις 2 Σεπτέμβρη του 1945. Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος είχε τελειώσει. Τον πολιτισμένο κόσμο απασχολούσε η κάθαρση. Τα κρεματόρια των ναζί έσβηναν την ανάμνηση της ντροπής στην Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι.

Η νέμεση στη Νυρεμβέργη

Η οριστική απόφαση να δικαστούν οι εγκληματίες πολέμου πάρθηκε στην διάσκεψη του Πότσδαμ. Οι Χίτλερ, Γκέμπελς, Χίμλερ ήταν κιόλας νεκροί αλλά τα θύματα του Νταχάου και των άλλων στρατοπέδων εξόντωσης ζητούσαν την κάθαρση. Τόπος για τη μεγάλη δίκη

ορίστηκε η θρησκευτική πρωτεύουσα του ναζισμού, Νυρεμβέργη. Στις 20 Αυγούστου του 1945, καταρτίστηκε ο κανονισμός της δίκης. Στις 29, ανακοινώθηκε ο κατάλογος των κατηγορουμένων. Από αυτούς, ο Μάρτιν Μπόρμαν, κύριος υπεύθυνος για την εξόντωση των εβραίων, είχε εξαφανιστεί, ο εργατοπατέρας Ρόμπερτ Λέι αυτοκτόνησε κι ο μεγαλοβιομήχανος Μπόλεν ουντ Χάλμπαχ (Κρουπ) γλίτωσε με ιατρική γνωμάτευση.

Οι υπόλοιποι 21 κάθισαν στο εδώλιο του κατηγορουμένου, στη μεγάλη δίκη που ξεκίνησε στις 20 Νοέμβρη του 1945. Ενστάσεις, αντενστάσεις και διαδικαστικά ζητήματα πήραν ένα μήνα. Όταν τελείωσαν (20 του Δεκέμβρη), το δικαστήριο διέκοψε για τα Χριστούγεννα. Ξανάρχισε στις 2 Γενάρη του 1946, ξετυλίγοντας όλη τη φρίκη της ναζιστικής θηριωδίας.

Η απόφαση βγήκε την 1 Οκτώβρη του 1946: Αθώοι οι Φραγκίσκος φον Πάπεν, Γιάλμαρ Σαχτ και Φρίτσε που βοήθησαν τον Χίτλερ να πάρει την εξουσία. Σε ισόβια και πολύχρονες φυλακίσεις καταδικάστηκαν οι Φουνκ, Ρέντερ, Σίραχ, Σπέερ, Νόιρατ και Ντένιτς. Σε θάνατο οι υπόλοιποι: Τα πρώτα ονόματα Χέρμαν Γκαίριγκ, δεξί χέρι του Χίτλερ, Ιωακείμ Ρίμπεντροπ, άμεσος βοηθός του, και Γουλιέλμος Κάιτελ, αρχηγός του γενικού επιτελείου. Και οι «δεύτεροι» Γιολντ, Ζάις, Ζάουκελ, Ίνκβαρτ, Στράιχερ, Καλεμπρούνερ, Ρόζεμπεργκ, Φρανκ και Φρικ. Ο Γκαίριγκ πρόλαβε κι αυτοκτόνησε στο κελί του πίνοντας δηλητήριο. Οι υπόλοιποι απαγχονίστηκαν τα ξημερώματα 16 Οκτώβρη του 1946. Δεκάδες άλλοι το έσκασαν στις νοτιοαμερικανικές δικτατορίες, άλλαξαν όνομα και χάθηκαν. Μερικούς τους ξετρύπωσαν οι, Ισραηλινοί κυρίως, κυνηγοί των ναζί. Όμως, ο ναζισμός δεν πέθανε. Συμμαχεί με τον ρατσισμό και ξεφυτρώνει, όπου η πολιτική ηγεσία δεν μπορεί ν' αντιμετωπίσει έγκαιρα τα κοινωνικά προβλήματα. Άλλωστε, όταν η δίκη τέλειωσε, κανένας στην Δύση δεν ήθελε να ασχοληθεί με τη νέμεση: Οι λαοί ήταν απορροφημένοι στον ανταγωνισμό ανάμεσα στην Δύση και στον υπαρκτό σοσιαλισμό. Και η Γερμανία έβρισκε άλλον έναν λόγο για να ανορθωθεί: «Την χρειαζόταν ο ελεύθερος κόσμος».

Ο ΟΗΕ

Το τέλος του Α' Παγκόσμιου πολέμου βρήκε τις κυβερνήσεις των κρατών να προβληματίζονται πάνω σε ένα σύστημα ειρηνικής επίλυσης των διαφορών, ώστε να αποφεύγονται οι ένοπλες συγκρούσεις. Μαζί με τη συνθήκη των Βερσαλλιών (28 Ιουνίου του 1919), είχε υπογραφεί κι ο καταστατικός χάρτης της ΚΤΕ (Κοινωνίας των Εθνών). Οι εμπνευστές της οραματίζονταν έναν οργανισμό μέσα από τα όργανα του οποίου θα

συνεργάζονταν όλα τα κράτη της Γης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση δεν συνέπραξαν. Η ΚΤΕ περιορίστηκε σε ρόλο ακαδημαϊκό.

Με το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου, το θέμα επανήλθε επιτακτικό. Οι άνθρωποι χρειάζονταν έναν παγκόσμιο οργανισμό, στον οποίο να μετέχουν όλα τα κράτη της Γης και μέσα από τον οποίο να επιλύονται όλες οι διαφορές. Εκπρόσωποι από πενήντα χώρες μαζεύτηκαν (25 Απρίλη του 1945) για να συζητήσουν το θέμα. Κατέληξαν στον χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ή ΟΗΕ (25 του Ιουνίου). Οι χώρες που ήθελαν να μετάσχουν στον νέο οργανισμό, δεν είχαν παρά να εγκρίνουν τον καταστατικό του χάρτη.

Με δημοψήφισμα ή με απόφαση της βουλής, καθεμιά από τις 50 ιδρυτικές χώρες ενέκρινε τον χάρτη κι ο ΟΗΕ δημιουργήθηκε στις 24 Οκτώβρη του 1945. Κυρίαρχο όργανό του είναι η γενική συνέλευση των κρατών μελών, που συνέρχεται στη Νέα Υόρκη, όπου βρίσκεται η έδρα του. Για μεγαλύτερη ευελιξία, λειτουργεί και το Συμβούλιο Ασφαλείας, που μπορεί να παίρνει αποφάσεις εφόσον δεν προβάλλει βέτο ένα από τα πέντε μόνιμα μέλη του. Η ύπαρξη μόνιμων μελών με βέτο υπαγορεύτηκε από την ανάγκη να προστατευτούν κράτη, που ανήκαν στον ανατολικό συνασπισμό, από αυθαιρεσίες του δυτικού συνασπισμού, κι αντίστροφα. Άμεσο αποτέλεσμα της διάκρισης αυτής ήταν να σχηματιστεί κι ένα τρίτο μπλοκ, των αδεσμεύτων: Ηγέτες τους η Γιουγκοσλαβία του Τίτο και η Ινδία του Νεχρού. Όμως, όταν ο ΟΗΕ χτιζόταν, ο Τίτο είχε άλλα προβλήματα και ανεξάρτητη Ινδία δεν υπήρχε.

Στα επόμενα 50 χρόνια, οι δραστηριότητες του ΟΗΕ απλώθηκαν σε πολλούς τομείς καθώς στα όργανά του προστέθηκαν το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο, το Συμβούλιο Κηδεμονίας, το Διεθνές Δικαστήριο, η γραμματεία, 18 διεθνείς οργανώσεις, 14 προγράμματα της γενικής συνέλευσης και 14 επιτροπές. Ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ εκλέγεται από τη γενική συνέλευση με δεκαετή (πέντε συν πέντε) θητεία. Ξεκίνησε με 51 κράτη μέλη κι έφτασε να αριθμεί 193. Με την αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης, τη θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας κατέλαβε (από το 1992), η Ρωσία. Έτσι, έπαψε να υπάρχει ο λόγος για τον οποίο δημιουργήθηκε το δικαίωμα του βέτο. Ουσιαστικά, για να εκδοθεί μια απόφαση, αρκεί να συμφωνήσουν οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία και οι μεγάλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρώην Γιουγκοσλαβία ήταν ένα από τα μεγάλα θύματα αυτής της κατάληξης.

Οι νέοι ανταγωνιστές

Στα τέλη του 1945, το τοπίο είχε διαμορφωθεί πάνω από τα χαλάσματα και οι μηχανισμοί είχαν μπει σε λειτουργία: Η άλλοτε κραταιά Γαλλία θα έχανε σχεδόν όλες τις αποικίες της, ξεκινώντας από την Ινδοκίνα (9 Μάρτη του 1945), και παρά τη σθεναρή αντίσταση του στρατηγού Ντε Γκολ θα μετατρεπόταν σε έναν πρόσκαιρο δορυφόρο των Ηνωμένων Πολιτειών, που αναδείχθηκαν η νέα υπερδύναμη της οικουμένης. Η Βρετανία, αργά αλλά σταθερά, έχανε όλα της τα ερείσματα ανά τον κόσμο. Πολύ μετά, η αποικιοκρατική αυτοκρατορία θα μεταβαλλόταν στην χαλαρή σημερινή κοινοπολιτεία. Η κατεδάφιση άρχισε από τη Μέση Ανατολή: Το βασίλειο της Συρίας έγινε ανεξάρτητο το 1944 (σήμερα, είναι σπαρασσόμενη δημοκρατία). Της Ιορδανίας, το 1946, όπως και η με γαλλική εντολή δημοκρατία του Λιβάνου. Το βασίλειο της Υεμένης, το 1947, όπως και η πιο ανατολική Ινδία και το Πακιστάν. Στην Παλαιστίνη δημιουργήθηκε (1948), το κράτος του Ισραήλ. Στα 1960, άρχισε η περιπέτεια με την ανεξάρτητη δημοκρατία της Κύπρου. Στα 1961, προέκυψε το σουλτανάτο του Κουβέιτ. Στο πρώην αγγλικό προτεκτοράτο του Άντεν, δημιουργήθηκε (1967), η δημοκρατία της Νότιας Υεμένης (Βόρεια και Νότια ενώθηκαν το 1990, ενώ η χώρα σπαράσσεται από εμφύλιο πόλεμο). Το 1971, επτά εμίρηδες της Ακτής των Πειρατών συνέπηξαν τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Ανεξάρτητα είναι το σεϊχάτο του Κατάρ, το σουλτανάτο του Ομάν κ.λπ. Η σαλαμοποίηση των Αράβων και το άφθονο πετρέλαιο στο υπέδαφος της Αραβίας βασανίζουν ακόμη την οικουμένη.

Απέναντι στην «κομμουνιστική απειλή», οι Ηνωμένες Πολιτείες προτιμούσαν να αντιτάξουν, αντί για τους συμμάχους στον πόλεμο, Βρετανία και Γαλλία, μιαν αναγεννημένη Γερμανία και μια αναζωογονημένη Ιαπωνία. Πίστευαν πως οι χώρες αυτές προσφέρονται καλύτερα στην χειραγώγηση και, ως ένα σημείο, σωστά έκριναν. Στα τέλη του 1945, κανένας δεν μπορούσε να προβλέψει τον ανταγωνισμό στις ΗΠΑ από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον οικονομικό κολοσσό, που λέγεται Ιαπωνία.

Πάνω από τα Βαλκάνια, η Σοβιετική Ένωση ισχυροποιούταν κι απολάμβανε το δίκαιο του νικητή: Τρεις νέες σοσιαλιστικές χώρες «προσαρτήθηκαν» στη Βαλτική. Το Λευκορωσικό κομμάτι αφαιρέθηκε από την Πολωνία, που αποζημιώθηκε με 100.000 τ. χμ. «δυτικών εδαφών». Η Ρουθηνία αποσπάστηκε από την Τσεχοσλοβακία χωρίς αντάλλαγμα. Η Βεσαραβία και η Βουκοβίνα από τη Ρουμανία, που αναγκάστηκε να παραχωρήσει και τη Ν. Δοβρουτσά στην Βουλγαρία.

Ο υπαρκτός σοσιαλισμός απλωνόταν ως τα ελληνικά σύνορα, με τη Γιουγκοσλαβία για άλλη μια φορά πιο ωφελημένη από όλους: Δική της η περιοχή της Ιστρίας με το Φιούμε και την Ζάρα, ενώ καλλιεργούσε την όρεξή της και για την Τεργέστη (πήρε τη μισή το 1954) και τη

Μακεδονία, όπου σκόνταψε χάρη και στο βέτο του Στάλιν.

Για την κατακαημένη Ελλάδα, έμεναν μόνο τα Δωδεκάνησα. Η Ιταλία είχε καταφέρει να κρατήσει το όλο θέμα σε εκκρεμότητα ως το 1940. Όμως, το 1946 τα πράγματα είχαν αλλάξει. Στο Παρίσι, το ανώτατο συμβούλιο των υπουργών Εξωτερικών των χωρών που πολέμησαν τον άξονα, αποφάσισε ν' αποδοθούν στην Ελλάδα μαζί με το Καστελόριζο (26 Ιουνίου του 1946). Στις 10 Φλεβάρη του 1947, υπογράφηκε η συμφωνία. Στις 15 του Σεπτέμβρη, έγινε η παράδοση των νησιών. Ενσωματώθηκαν, στις 7 Μάρτη του 1948. Υπήρχε και το θέμα της Κύπρου. Όμως, το αλβανικό έπος, η μάχη της Κρήτης, η κατοχή και η αντίσταση έγερναν στην ζυγαριά εξίσου με την προσφορά των δυο μηνών και μιας βδομάδας της τουρκικής «εμπόλεμης κατάστασης». Και η Τουρκία ενδιαφερόταν για τη μεγαλόνησο. Το θέμα παραπέμφθηκε να λυθεί στο αόριστο μέλλον.

(τελευταία επεξεργασία, 31 Μαΐου 2021)